

УДК 351

Н. Г. Клименко,
к. держ. упр., доцент, докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління
національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України

НЕДЕРЖАВНІ ІНСТИТУЦІЇ: ЇХ ВИДИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

N. Klimenko,
PhD (Public Administration), associate professor, doctoral student of the Department of globalistics, European integration
and national security administration National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

NON-GOVERNMENTAL INSTITUTIONS: TYPES AND THEIR CLASSIFICATION

У статті досліджено основні різновиди недержавних інституцій, розглянуто основні критерії класифікації недержавних інституцій, визначено основні напрями діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки.

This article explores the major types of non-governmental institutions, the basic criteria for the classification of non-governmental institutions, the main activities of non-governmental institutions in the field of national security.

*Ключові слова: недержавні інституції, класифікація, національна безпека, державне регулювання.
Key words: private institutions, classification, national security, government regulation.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, передбачає посилення співробітництва та діалогу з питань міжнародної безпеки та антикризового управління з метою реагування на глобальні й регіональні виклики та основні загрози.

Події на сході України, окупація частини української території, діяльність незаконних збройних формувань призвели до порушення територіальної цілісності країни. Інформаційна, військова та гуманітарна підтримка "східним сусідом" сепаратистів вимагають від державних органів ефективного державного регулювання діяльності недержавних інституцій, особливо тих, чия діяльність безпосередньо або опосередковано може впливати на національну безпеку.

Виклики та загрози, що виникають за таких умов, змушують державні органи України до пошуку та запровадження результативних заходів щодо оперативного на них реагування з метою нейтралізації або зменшення негативного впливу. Одним з таких заходів є здійснення ефективного державного регулювання діяльності вищезазначених інституцій у сфері національної безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ ТА ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Дослідженням державного регулювання діяльності недержавних інституцій в Україні у більшості випадків

пріділяється увага представниками юридичних, економічних, політичних наук. Проте здебільшого досліджуються різні аспекти взаємодії органів державної влади з неурядовими, неприбутковими, громадськими організаціями та об'єднаннями громадян, які ще іноді називають "громадянським суспільством". Деякі питання їх класифікації відображені у дослідженнях Н. Нижник, С. Дубенко, Л. Пашко, І. Дзюбка, К. Левківського, В. Андрущенка, В. Бебика, В. Білецького, О. Сунгурова, Л. Кормич, Д. Шелест, В. Новохацького, В. Менджула, І. Сибіги, К. Павлюк та інших.

Водночас аналіз праць вітчизняних науковців з державного управління свідчить про фрагментарність досліджень недержавних інституцій, їх видів та класифікації, а також державного регулювання їх діяльності у сфері національної безпеки.

Недостатній ступінь розробленості, необхідність дослідження державного регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки, а також його виняткове значення для забезпечення безпечного розвитку суспільства, суверенітету і територіальної цілісності держави та захисту прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб підтверджують актуальність обраної тематики дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження видів недержавних інституцій, визначення основних критеріїв їх класифікації та визначення основних напрямів діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зазвичай науковці поділяють суспільство на три сектори: до першого (державного) сектору належать "органи державної влади, бюджетні установи та організації, засновані на підставі закону чи в межах повноважень державних органів" [23, с. 3], другий (недержавний прибутковий) складає "система підприємств, господарських товариств та індивідуальних підприємців, що займаються діяльністю, пов'язаною з отриманням прибутку" [23, с. 3], третій (недержавний неприбутковий) сектор — "недержавні, некомерційні об'єднання громадян, які прагнуть допомогти собі та іншим, не ставлячи за мету одержання прибутків", функція яких "полягає у вираженні й захисті прав і свобод громадян та задоволенні політичних, економічних, правових, соціальних, культурних та інших інтересів" [24, с. 5].

Предметом нашого дослідження є державне регулювання діяльності другого та третього сектору, які ми пропонуємо об'єднати під єдиним поняттям "недержавні інституції". Їх економічні, політичні, адміністративні, соціально-культурні та інші функції полягають у задоволенні матеріальних, духовних та інших потреб, зокрема, вони допомагають людині, суспільству, державі у розв'язанні проблем повсякденного життя, відкривають широкі можливості для виявлення економічної та суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування. Діяльність цих інституцій поширюється на економічну, політичну, гуманітарну, інформаційну, екологічну, безпекову та інші сфери суспільного та державного життя України [25]. Тому їх класифікація є важливим аспектом наукового дослідження.

У реєстрі ЄДПОУ на початок 2016 року було зареєстровано 1121347 юридичних осіб [22, с. 246] (підприємств, установ, організацій, закладів зі статусом юридичної особи). За даними Держстату в Україні у 2015 році зареєстровано 68911 громадських організацій та 9271 товариств, підприємств (юридичних осіб), створених громадськими організаціями для виконання їх мети (цілей) та напрямів діяльності [21, с. 3].

Зважаючи на зазначене, на нашу думку, до основних видів недержавних інституцій в Україні належать підприємства, установи, організації, заклади, фонди, банки, керівниками, власниками, засновниками яких не є держава в особі її органів та посадових осіб, недержавні засоби масової інформації, громадські об'єднання, політичні партії, професійні та творчі спілки, релігійні, благодійні, волонтерські об'єднання та організації, органи місцевого самоврядування та їх асоціації й органи самоорганізації населення, організації роботодавців, фізичні особи — підприємці, представництва міжнародних та іноземних неурядових організацій.

Енциклопедичні видання України визначають підприємство основною організаційною ланкою в галузі економіки, самостійний господарчий суб'єкт з правами юридичної особи, який здійснює виробничу, науково-дослідну чи іншу не заборонену законом діяльність на прибутковій чи неприбутковій основі [1, с. 644]; основною ланкою народного господарства, яка забезпечує виробництво переважної маси товарів і послуг, здійснює науково-дослідну і комерційну діяльність з метою привласнення доходу (прибутку) [4, с. 737].

Установою вважається організація, що здійснює господарську, соціальну, культурну діяльність у сфері послуг, у виробництві духовного, інформаційного продукту (установа науки, освіти, культури, охорони здоров'я, фінансова) [4, с. 775]; один з різновидів юридичної особи, державна або недержавна організація, яка утворена власником у встановленому порядку для здійснення управлінських, соціально-культурних чи інших функцій та завдань некомерційного характеру і фінансується ним в повному обсязі або частково [1, с. 949; 9, с. 684].

Організація (франц. organization) — вид соціального утворення, сукупність людей, їх груп, формально чи неформально об'єднаних для сумісної діяльності, реалізації в межах певної структури відповідної програми або цілей, розв'язання певних завдань на основі спільності інтересів та законодавчо або іншим чином встановлених правил і процедур (громадська організація, релігійна, благодійна, комерційна тощо); об'єднання людей, суспільних груп, держав на базі спільності інтересів, мети, програми дій і т. ін.; державна, партійна, громадська і т. ін. установа [20, с. 739]; установа, що покликана виконувати задані функції, розв'язувати певне коло завдань у рамках відповідної структури (орган державної влади, банк, школа тощо) [1, с. 586—587; 9, с. 343—344].

Заклад вважається однією з найпоширеніших в Україні базових інституційних форм організації та управління у сфері освіти, культури і мистецтва, охорони здоров'я, медицини, фізкультури і спорту тощо [1, с. 283].

Банк — юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків [10].

Проаналізувавши інформацію, що міститься у [22], ми дійшли висновку, що основними видами діяльності недержавних інституцій є господарська або громадська діяльність. Окремо варто відзначити діяльність органів місцевого самоврядування щодо задоволення суспільних потреб громадян та вирішення питань місцевого значення відповідної територіальної громади в межах Конституції та законів України.

Господарська діяльність — діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами [2].

Недержавні інституції, що здійснюють господарську діяльність, є суб'єктами господарювання, до яких Господарським кодексом України віднесено:

господарські організації — юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [2] (фізичні особи — підприємці [13]).

Юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку [27].

Недержавні інституції, що здійснюють громадську діяльність, у більшості випадків є неприбутковими організаціями. Згідно із законами України до неприбуткових організацій, зокрема, можуть бути віднесені: громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди; спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб; професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок, а також організації роботодавців та їх об'єднання [18].

Громадське об'єднання — це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів [12].

В Україні громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка. Громадська організація — це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. Громадська спілка — це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи. Громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку [12].

Політична партія — це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах [14].

Творча спілка — добровільне об'єднання професійних творчих працівників відповідного фахового напрямку в галузі культури та мистецтва, яке має фіксоване членство і діє на підставі статуту [18].

Релігійними організаціями в Україні є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій [15].

Професійна спілка (профспілка) — добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) [19].

Благодійна організація — юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом [11], як основну мету її діяльності.

Органи місцевого самоврядування — сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також районні та обласні ради [5], утворені відповідними територіальними громадами для вирішення питань місцевого значення, віднесених законом до їхньої компетенції.

Органи самоорганізації населення — представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених Законом [17].

Організація роботодавців — неприбуткова громадська організація, яка об'єднує роботодавців; об'єднання організацій роботодавців — неприбуткова громадська організація, яка об'єднує організації роботодавців, їх об'єднання, що створюються і діють з метою представництва та захисту прав та законних інтересів роботодавців у економічній, соціальній, трудовій та інших сферах, у тому числі в їх відносинах з іншими сторонами соціального діалогу [16].

Під неурядовими організаціями (англ. nongovernmental organization) мають на увазі локальні, національні чи міжнародні об'єднання людей, діяльність яких здійснюється з ініціативи громадян, а не із санкції чи вказівки уряду, й не має на меті отримання прибутку. Неурядові організації виконують широке коло функцій, таких як захист прав людини, надання допомоги біженцям, боротьба за роззброєння, здійснення дослідницьких та освітніх заходів. Їх існування виражає прагнення громадян самим впливати на своє життя й на оточення. Неурядові організації створюють можливість для людей безпосередньо брати участь у розв'язанні проблем власного життя, у прийнятті відповідних рішень, у налагодженні партнерської співпраці між собою та з державними органами і міжнародними організаціями. Вони здатні формувати політичний порядок денний — висувати питання, які потребують політичного розв'язання, домагатися внесення їх до розгляду законодавчих органів та міжнародних форумів, готувати пропозиції для ухвалення відповідних рішень. Вважається, що неурядові організації мають дещо менший вплив у політичній сфері, ніж у сферах соціальної та гуманітарній [9, с. 409—410].

Отже, ми розглянули основні види недержавних інституцій, які існують в Україні, та їх визначення вітчизняними науковцями та законодавцями.

Типологія недержавних інституцій базується на врахуванні різноманітних критеріїв, які можна покласти в основу їх класифікації, зокрема, мету та характер діяльності, статус, спрямованість діяльності на отримання прибутку чи неприбутковість, належність до неурядових чи самоврядних організацій, за основними сферами національної безпеки, якими вони опікуються чи на які поширюються їх діяльність, інтереси тощо.

На сьогодні в наукових джерелах зазначаються варіанти класифікації за різними критеріями. На нашу думку, кожний варіант класифікації акцентує увагу на різних важливих ознаках, що характеризують окремі види недержавних інституцій. При цьому кожен дослідник за основу запропонованої ним класифікації обирає ті критерії, які дозволяють найбільш всебічно розглянути предмет його дослідження.

Так, Л. Кормич, Д. Шелест надають перевагу сфері діяльності організацій, поділяючи їх на ті, що діють:

- в економічній сфері та сфері трудових відносин (спілки споживачів, адвокатів, профспілки, кооперативні спілки);

- у соціальній сфері (об'єднання ветеранів, товариства інвалідів, благодійні організації);

- у сфері дозвілля і відпочинку (спортивні організації, спілки філателістів, клуби сімейного дозвілля тощо);

— у сфері релігії, науки, культури (церкви, наукові асоціації, спілки письменників, художників, артистів тощо);

— у політичній сфері (екологічні рухи, організації із захисту прав жінок, національних меншин, антиглобалісти тощо) [6, с. 19].

К. Павлюк, досліджуючи неурядові громадські організації в системі забезпечення національної безпеки, умовно поділяє на їх дві групи:

— організації, у статутних та програмних документах яких прописана безпосередня участь у забезпеченні національної безпеки, що не обов'язково реалізується на практиці;

— організації, котрі беруть участь у забезпеченні різних аспектів національної безпеки (соціальної, політичної, воєнної безпеки тощо) [7, с. 93—94].

При цьому серед критеріїв відповідності громадських організацій їх здатності виступати дієздатним недержавним суб'єктом у системі забезпечення національної безпеки дослідник виділяє кадрове забезпечення, легальність, результативність діяльності, спеціалізацію, матеріально-технічний потенціал, часові показники [7, с. 94].

Спробу класифікувати неурядові організації у світовому масштабі було здійснено в університеті Дж. Гопкінса, у результаті чого відповідна класифікація, яка отримала назву Міжнародної класифікації недержавного (та неприбуткового) сектору, розподілила громадські організації на десять основних категорій: культура і відпочинок; освіта і наукові дослідження; охорона здоров'я; соціальні служби; навколишнє середовище; розвиток і житлово-комунальне господарство; адвокатура і політика; філантропічне посередництво та підтримка; міжнародна діяльність; бізнес, професійні спілки [26, с. 17].

Класифікація британської "Фундації Співдружності" поділяє неурядові організації на п'ять видів:

— неурядові організації, що займаються доглядом і соціальною допомогою;

— трудові спілки, котрі займаються умовами праці;

— релігійні організації, у фокусі діяльності яких — віра, людська поведінка, особистісні стосунки та моральність;

— політичні групи, мета діяльності яких — загальне управління, прогрес суспільства;

— організації, що займаються бізнесом [3, с. 53].

Проаналізувавши доробки вітчизняних та зарубіжних науковців, які приділяли увагу класифікації громадських, неурядових, неприбуткових організацій та бізнесових структур, ми дійшли висновку, що усі діючі в Україні недержавні інституції можна класифікувати за наступними критеріями:

— за метою створення: господарська (суб'єкти господарювання) чи громадська діяльність (громадські об'єднання, політичні партії, професійні спілки тощо), самоврядування (органи місцевого самоврядування);

— за сферами діяльності: економічна, екологічна, політична, воєнна, соціальна, наукова, освітня та інші сфери;

— за територіальними межами діяльності: міжнародні, загальнонаціональні (всеукраїнські), регіональні, місцеві (муниципальні);

— за правовим статусом: юридичні особи, неюридичні особи;

— за ставленням до прибутків: прибуткові (комерційні), неприбуткові (некомерційні);

— за статусом засновника: приватні, колективні, муниципальні (комунальні);

— за легітимністю: легальні, нелегальні;

— за національною належністю: українські, російські, єврейські, польські тощо;

— за організаційно-правовою формою: підприємства та їх об'єднання, господарські товариства, кооперативи, організації, установи, заклади, фізичні особи — підприємці тощо.

Крім того, недержавні інституції, що є громадськими об'єднаннями (спілками та організаціями), крім вищезазначених критеріїв, можна також класифікувати:

— за релігійною (конфесійною) належністю: православні, католицькі, греко-католицькі, римо-католицькі, протестантські, іудейські, мусульманські тощо;

— за спільним інтересом: професійні спілки, творчі спілки, об'єднання роботодавців, асоціації органів місцевого самоврядування;

— за професійністю: професійні, аматорські;

— за віковим та гендерним спрямуванням: дитячі, молодіжні, жіночі, пенсіонерів;

— за уподобаннями: спортивні, творчі, освітні, театральні, музичні тощо;

— за безкорисливістю діяльності: благодійні, волонтерські;

— за ставленням до політики влади: провладні, опозиційні;

— за ідейно-політичними поглядами: ліберальні, радикальні, демократичні, консервативні, анархістські, терористичні, сепаратистські тощо.

Зважаючи на предмет нашого дослідження, доцільно зауважити, якщо об'єднання за уподобаннями вважати недержавними інституціями цілком прийнятно, то відносити їх до недержавних інституцій, діяльність яких торкається національної безпеки не доцільно. Виходячи з таких міркувань, на нашу думку, до недержавних інституцій у сфері національної безпеки в першу чергу слід віднести ті, діяльність яких безпосередньо або опосередковано стосується оборони, охорони громадського порядку, політичної, економічної, енергетичної, соціальної, інформаційної, екологічної безпеки, у тому числі цивільного захисту, забезпечення функціонування критичної інфраструктури, забезпечення кібербезпеки та захисту інформаційних ресурсів.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Проведене дослідження свідчить, що в Україні існує велика кількість недержавних інституцій, які можна класифікувати за різноманітними критеріями. Зазначені інституції діють у різних сферах, у тому числі й у сфері національної безпеки, і як об'єкт державного регулювання, потребують особливої уваги з боку державних органів. Адже діяльність деяких недержавних інституцій може становити загрозу усталеному розвитку суспіль-

ства в усіх його сферах, територіальній цілісності та державній незалежності України, життю і здоров'ю населення країни, призвести до порушення прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб. До таких інституцій належать екстремістські, терористичні, сепаратистські організації, злочинні угруповання, незаконні збройні формування, а також ті, діяльність яких може призвести до забруднення довкілля і спровокувати виникнення техногенних аварій та катастроф на об'єктах критичної інфраструктури, потенційно-небезпечних об'єктах та об'єктах підвищеної небезпеки, призвести до порушення нормальних умов життєдіяльності населення і діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших недержавних інституцій. Отже, подальші дослідження у цій сфері будуть актуальними та сприятимуть підвищенню ефективності державного регулювання діяльності таких інституцій та забезпеченню національної безпеки.

Література:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. — 2-ге вид., переробл. і доповн. — К.: Вид-во "Юридична думка", 2012. — 1020 с.
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Громадські організації та органи державного управління: питання взаємовідносин [Текст] / Заг. ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйко; Хмельницький ун-т управління та права. Центр дослідження проблем публічного права. — Хмельницький: ХУУП, 2007. — 236 с.
4. Економічна енциклопедія: у 3 т. — Т. 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2002. — 952 с.
5. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Кормич Л.І. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України / Л.І. Кормич, Д.С. Шелест. — Одеса: Юрид. література, 2002. — 200 с.
7. Павлюк К.С. Взаємодія органів державної влади та неурядових громадських організацій в системі забезпечення національної безпеки: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Павлюк К.С.; Національна академія держ. управління при Президентові України; наук. кер. Мандрагеля В.А. — К., 2016. — 206 с.
8. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
9. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: Генеза, 2004. — 736 с.
10. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
11. Про благодійну діяльність та благодійні організації [Електронний ресурс]: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5073-VI. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>
12. Про громадські об'єднання [Електронний ресурс]: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
13. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань [Електронний ресурс]: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15>
14. Про політичні партії в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2365-III. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
15. Про свободу совісті та релігійні організації [Електронний ресурс]: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
16. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності [Електронний ресурс]: Закон України від 22 червня 2012 р. № 5026-VI. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5026-17>
17. Про органи самоорганізації населення [Електронний ресурс]: Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-III. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>
18. Про професійних творчих працівників та творчі спілки [Електронний ресурс]: Закон України від 07 жовтня 1997 р. № 554/97-ВР. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80>
19. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності [Електронний ресурс]: Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>
20. Словник української мови: в 11 т. / Редкол.: І.К. Білодід (голова) та інші; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. — К.: Наук. думка, 1970—1980. — Том 5. — 1974. — 840 с.
21. Статистичний бюллетень "Діяльність громадських об'єднань в Україні" за 2015 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publpolit_u.htm
22. Статистичний щорічник України за 2015 рік. — К.: ТОВ "Видавництва "Консультант", 2016. — 574 с.
23. Ткачук А.Ф. Законодавство для третього сектору: необхідність та перспектива змін / А.Ф. Ткачук. — К.: Ін-т громадянського сусп-ва, 2002. — 32 с.
24. Третій сектор в Україні: проблеми становлення [Текст] / М.Ф. Шевченко [та ін.]; ред. М.М. Ілляш; Український ін-т соціальних досліджень. — К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2001. — 170 с.
25. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства [Електронний ресурс]: роз'яснення Мінюсту від 24 січня 2011 р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11>
26. Хуснутдінов О.Я. Громадський рух як рушійна сила формування громадянського суспільства (Третій

сектор в Україні. Теоретично-правові та практичні аспекти розвитку) [Текст] / О.Я. Хуснутдінов. — К.: Федер. профспілок України, 2000. — 47 с.

27. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

References:

1. Shemshuchenko, Yu.S. (2012), Velykyj entsyklopedychnyj iurydychnyj slovnyk [Great Encyclopedic Dictionary of Law], 2nd ed, Yurydychna dumka, Kyiv, Ukraine.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "Economic Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 15 May 2017).

3. Nyzhnyk, N. R. and Olujko, V. M. (2007), Hromads'ki orhanizatsii ta orhany derzhavnoho upravlinnia: pytannia vzaiemovidnosyn [NGOs and governments, the question of the relationship], KhUUP, Khmel'nyts'kyj, Ukraine.

4. Mochernyj, S.V. (2002), Ekonomichna entsyklopediia u 3 tomakh [Ekonomichna encyclopedia], T. 3, Vydavnychyj tsentr "Akademiia", Kyiv, Ukraine.

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "Kostitutsiya Ukraini", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 15 May 2017).

6. Kormych, L. I. and Shelest, D. S. (2002), Hromads'ki ob'iednannia ta politychni partii suchasnoi Ukrainy [Public associations and political parties in Ukraine today], Yurydychna literatura, Odesa, Ukraine.

7. Pavliuk, K. S. (2016), "The interaction of state bodies and non-governmental organizations in the national security system", Abstract of Ph.D. dissertation, Theory and Public Administration istoriya, The National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "Tax Code of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 15 May 2017).

9. Shemshuchenko, Yu.S. Babkin, V.D. Horbatenko, V.P. (2004), Politolohichnyj entsyklopedychnyj slovnyk [Political Science Encyclopedic Dictionary], 2nd ed, Heneza, Kyiv, Ukraine.

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On Banks and Banking", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (Accessed 15 May 2017).

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On charity and charitable organizations", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (Accessed 15 May 2017).

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On public associations", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (Accessed 15 May 2017).

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On state registration of legal entities and individuals — entrepreneurs and community groups",

available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (Accessed 15 May 2017).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On Political Parties in Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> (Accessed 15 May 2017).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "Freedom of Conscience and Religious Organizations", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/987-12> (Accessed 15 May 2017).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "On the employers' organizations, their associations, rights and guarantees of their activities", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5026-17> (Accessed 15 May 2017).

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On BSP", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2625-14> (Accessed 15 May 2017).

18. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine "On Professional Creative Workers and Creative Unions", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80> (Accessed 15 May 2017).

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On Trade Unions, their Rights and Guarantees", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (Accessed 15 May 2017).

20. Bilodid, I. K. (1974), Slovnyk ukrains'koi movy v 11 tomakh [Ukrainian dictionary], T. 5, Nauk. Dumka, Kyiv, Ukraine.

21. Statystychnyj biulleten' "Diial'nist' hromads'kykh ob'iednan' v Ukraini" za 2015 rik (2016), [The statistical bulletin "The activities of NGOs in Ukraine" for 2015], available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publpolit_u.htm (Accessed 15 May 2017).

22. Statystychnyj schorichnyk Ukrainy (2016), [Statistical Yearbook of Ukraine for 2015], TOV "Vydavnytstva "Konsul'tant", Kyiv, Ukraine.

23. Tkachuk, A. F. (2002), Zakonodavstvo dlia tret'oho sektoru: neobkhidnist' ta perspektyva zmin [Legislation for the third sector, and the need to change perspective], In-t hromadians'koho susp-va, Kyiv, Ukraine.

24. Shevchenko, M. F. (2001), Tretij sektor v Ukraini: problemy stanovlennia [The third sector in Ukraine: Problems of Establishment], Ukrain's'kyj in-t sotsial'nykh doslidzhen', Kyiv, Ukraine.

25. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), clarification of the Ministry of Justice "Characteristics of community groups as civil societ", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11> (Accessed 15 May 2017).

26. Khusnutdinov, O. Ya. (2000), Hromads'kyj rukh iak rushijna syla formuvannia hromadians'koho suspil'stva [Social movement as the driving force behind the formation of civil society (the third sector in Ukraine. Theoretically, legal and practical aspects of development)], Feder. profspilok Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

27. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "The Civil Code of Ukraine", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Accessed 15 May 2017).

Стаття надійшла до редакції 24.05.2017 р.